

A Nemzeti Múzeum „államosítása” Eötvös József minisztersége idején

Az 1865. december 10-re összehívott országgyűlés, amely azután megalkotta a kiegyezésről szóló 1867. évi XII. törvénycikket, működésének már első hónapjaiban igen komoly formában foglalkozott a Nemzeti Múzeum s ezen belül a múzeum integráns — és abban az időben legjelentősebb — részét alkotó Széchényi Könyvtár ügyeivel, az intézmény fejlesztésének kérdéseivel.

A képviselőház 1866. március 20-i ülésén DEÁK Ferenc tizenkéttagú választmány létesítését indítványozta egyes fontos ügyekre vonatkozó „országgyűlési munkálatokkal megbízandó különféle bizottságok és hatáskörük meghatározására.”¹ E különféle bizottságok egyike volt hivatva foglalkozni — DEÁK Ferenc indítványa értelmében — a „közintézetek, minő a Múzeum, Akadémia, Színház sat.” ügyeivel. DEÁK Ferenc indítványát a képviselőház a következő napon elfogadta, a bizottságszervező választmány haladéktalanul megalakult, és megkezdte működését.²

A közintézetek ügyeivel foglalkozó bizottságra vonatkozóan a tizenkéttagú választmány a képviselőház 1866. április 12-i ülésén terjeszti elő véleményes jelentését: „Választassék egy 30-40 tagú bizottmány azon utasítással, hogy megvizsgálván az országos közintézetek, különösen a Magyar Nemzeti Színház, a Múzeum, a Magyar Tudományos Akadémia s a Ludoviceum állapotát, oly törvényhozási intézkedéseket hozzon javaslatba, amelyek ez intézetek szellemi és anyagi emelkedésére hatni képesek.”³

A bizottság megalakítására vonatkozó javaslatát néhány nappal később ez a választmány oly értelemben módosítja, hogy „a közintézetek ügyében működendő” bizottmányba 53 tagot hoz javaslatba, az eredetileg tervezett 30-40 tag helyett.⁴ A képviselőház a javaslatot ezzel a módosítással elfogadja, és május 12-i ülésén megejti a szavazást a bizottság tagjaira. A szavazás eredményét a május 14-i ülésen hirdetik ki. A bizottság tagjai lettek többek között EÖTVÖS József, GAJZÁGÓ Salamon, HUNFALVY Pál, JÓKAI Mór, KIRÁLYI Pál, LÓNYAY Menyhért, MIKÓ Imre, PODMANICZKY Frigyes, RÁDAY Gedeon, SZÁSZ Károly és SZILÁDY Áron.⁵ Már ez a néhány név is jelzi „a közintézetek ügyében működendő bizottság” súlyát és jellegét.

¹ Az 1865. évi december 10-re hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Irományai (Irományok) I. kötet, 26. szám — XLIII. ülés, 274. jkvi pont. Az 1865. évi december 10-re hirdetett országgyűlés Képviselőházának Naplója (Napló) I. kötet 366. lap, XLIII. ülés, 1866. III. 20.

² Napló: I. kötet, 368. lap, XLIV. ülés, 1866. III. 21.

³ Irományok: I. kötet, 28. szám, XLVIII. ülés, 326. jkvi pont

⁴ Irományok: I. kötet, 31. szám, LVII. ülés, 409. jkvi pont

⁵ Napló: II. kötet, 95. lap, LVIII. ülés, 1866. V. 12.; Napló: II. kötet, 104. lap, LIX. ülés, 1866. V. 14.

Igaz ugyan, hogy ez az 53 tagú bizottság valójában nem sokat tett a gondjaira bízott közintézetek, közelebről a Nemzeti Múzeum, illetve a Széchényi Könyvtár szellemi és anyagi emelkedése érdekében, ez azonban nem e bizottság összetételén vagy tehetetlenségén múlott, hanem egyszerűen annak volt a következménye, hogy hamarosan létrejött a kiegyezés, megalakult a felelős minisztérium, s az vette át a bizottság feladatait.

Az Országgyűlési Naplók és Irományok tanúsága szerint a Közintézeti Bizottság mindössze egy alkalommal foglalkozott a Nemzeti Múzeum ügyeivel, és pedig a múzeum egyes „régiségi tárgyainak” a párizsi világtárlatra való kiküldésével kapcsolatban. A képviselőház 1867. január 29-i ülésén hozott határozata szerint: „A Ház kijelenti, hogy a nemzeti múzeumi tárgyak fölötti intézkedés az országot, nevezetesen az országgyűlést illeti, s meghagyja a közintézeti bizottságnak, hogy a Nemzeti Múzeumból a párisi világtárlatra küldendő tárgyak iránt javaslatot terjesszen elő.”⁶ A képviselőháznak ez az elvi jelentőségű határozata, hogy a múzeumi tárgyak feletti intézkedés joga az „országot”, illetve annak akkor egyetlen alkotmányos központi szervét, az országgyűlést illeti, félreérthetetlenül meghatározza — egy konkrét ügyvel kapcsolatosan — a Nemzeti Múzeum s vele a Széchényi Könyvtár jogi helyzetét az akkori közjogi viszonyok között.

A rövidesen ezután létrejött s az 1867. évi XII. tc-kel törvénybe iktatott kiegyezés természetesen ebben a vonatkozásban is változást jelentett, és a Nemzeti Múzeum a könyvtárral együtt a felelős magyar minisztérium s ezen belül mint kulturális célú alapítvány a vallás- és közoktatásügyi miniszter irányítása alá került. A múzeum szellemi és anyagi emelkedésének gondja most már az alkotmányos közigazgatási hatóságra, a felelős minisztériumra hárult, s ennek folytán a képviselőház által létrehozott közintézeti bizottság igazgatási jellegű működése feleslegessé vált. Az országgyűlés intézkedésére vagy határozatára ezentúl már csak az alkotmány értelmében a törvényhozásnak fenntartott jogkörben volt szükség.

Ilyen törvényhozási ügy volt persze a múzeum anyagi fenntartásának kérdése is, amennyiben az érintette az állami költségvetést.

A Nemzeti Múzeum, jogi minőségét illetően, önálló jogi személy, alapítvány volt, ami tulajdonképpen „A Nemzeti Múzeum felállításáról és a magyar nyelv művelését előmozdító más intézkedésekről” szóló 1808. évi VIII. törvényekkel jött létre. Az állami költségvetéssel azonban mindjárt az alkotmányos élet helyreállítása után közvetlen kapcsolatba került, két oknál fogva is.

Az egyik ok az volt, hogy a Nemzeti Múzeumi Alap-nak mint kulturális célú alapítványnak a kezelője a vallás- és közoktatásügyi miniszter lett, aminek a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésében már magában véve is nyilvánvaló költségkihatásai voltak. A másik ok pedig az volt, hogy a múzeumi alapítvány — az ún. Nemzeti Múzeumi Alap — saját jövedelmei már nem voltak elégségesek a múzeum egyre növekvő, mind jobban kiteljesedő feladatainak teljesítésével járó költségek fedezésére, s az alapítvány költségvetési hiányainak pótlásáról az állami költségvetésben kellett gondoskodni.

Mindkét szempont kifejeződött és mind a kétféle szükséglet kielégítéséről gondoskodás történt már a kiegyezés utáni első — az 1868. évre szóló — állami költségvetésben.

⁶ Napló: III. kötet, 177. lap, XC. ülés, 1867. I. 29.

Az országgyűlés képviselőháza állandó pénzügyi bizottságának az 1868. évre előterjesztett állami költségvetés tárgyában beadott jelentése a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium központi személyzetének magas létszámát, egyebek mellett, azzal is indokolja, hogy „a jelen minisztérium hivatali személyzetének nem kis részét (eddigelé legalább) az e minisztérium ügykörébe tartozó különféle alapok és alapítványok kormányzása is veszi igénybe.”⁷ Ilyen alapítvány volt a Nemzeti Múzeumi Alap is.⁸

De az 1868. évi XXIII. tc-vel törvényerőre emelt 1868. évi állami költségvetésbe a Széchényi Könyvtár már külön tételként is fel volt véve, a költségvetés 41. Fejezetének 2. címében. Rendes Kiadások. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 41. Fejezet 2. cím: „Különféle nemzeti intézetek segélyezése és tudományos célok előmozdítása”. Ennél a címnél összesen 50 000 frt volt előírányozva, a következő részletezésben:

1. A magyar nemzeti múzeum könyvtárának kiegészítése, rendezése és felállítása céljából felszerelésére	10 000 frt
2. Művészeti célokra, jelesen utazási ösztöndíjakra, megrendelésekre, jeles elaggott művészek segélyezésére	10 000 frt
3. Magyarországi történelmi források és műemlékek kiadására, ismeretetésére és esetleg fenntartására	12 000 frt
4. Földtani kutatások és közleményekre	2 000 frt
5. A magyar tudományos academia könyvtár gyarapítására	5 000 frt
6. A pesti magyar állatgyógyintézet fenntartására	11 000 frt
Összesen tehát	50 000 frt

Tájékozással érdemes talán megemlíteni, hogy az 1868. évi állami költségvetés teljes összege 130 518 300 o. é. forintot tett ki, amiből a rendes kiadásoknál 99 536 500, a rendkívüli kiadásoknál pedig 30 981 800 o. é. forint volt előírányozva.

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium teljes szükségletére a rendes kiadásoknál 1 074 000 forintot irányzott elő ez a költségvetés, a következő részletezésben:

38. Fejezet. Központi igazgatás	228 000 frt
39. Fejezet Egyházi célok	290 000 frt
40. Fejezet Tanulmányi célok	312 000 frt
41. Fejezet Közművelődés	230 000 frt
42. Fejezet Nyugdíjak	14 000 frt
	<hr/>
	1 074 000 frt

Rendkívüli kiadás ebben az évben a vallás- és közoktatásügyi tárcánál nem volt előírányozva.

A vallás- és közoktatásügyi tárcánál előírányozott bevételek az 1868. évi állami költségvetésben mindössze 57 000 forintot tettek ki. Ebből 40 000-frt azokból a járulékokból adódott, amelyekkel a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium kezelésében levő „közalapítványi alapok” voltak kötelesek hozzájárulni a minisztériumi számvevőség költségeihez.

⁷ Irományok: V. kötet, 305. szám, CCLXXVIII. ülés, 2428. jkvi pont

⁸ Lásd erre vonatkozólag az 1869. évi április hó 20-ra hirdetett országgyűlés képviselőházának 1449. számú irományát: „A magyarországi közalapítványi alapok 1870. évi zárszámadásaiban kitüntetett eredmények részletes kimutatása”. 16. kötet. 271. lap. Az „alap” elnevezés történetileg alakult ki; jogilag nem alapról, hanem alapítványról van szó. Ugyanez volt a helyzet az Egyetemi Alap esetében is.

Az 1869. évi állami költségvetésbe (1868. évi L. tc.) a vallás- és közoktatásügyi tárcánál a „Különféle nemzeti intézetek segélyezése és tudományos célok előmozdítása” címen — az előző évi 50 000 frt-tal szemben — összesen 68 000 frt volt felvéve. Ebből „A magyar nemzeti múzeum könyvtárának kiegészítési, rendezési és felállítási költségeire” — az előző évvel egyezően — ismét 10 000 frt volt előirányozva. Ezen felül azonban itt volt még előirányozva 12 000 frt „rendes segély” a magyar nemzeti múzeum részére, „mely eddig az országos alapból fedeztetett”.

A vallás- és közoktatásügyi tárcánál előirányozott bevételek — így a közalapítványi hozzájárulások is — az előző évvel azonosak voltak; rendkívüli kiadás a vallás- és közoktatásügyi tárcánál ebben az évben sem volt előirányozva. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium teljes szükséglete az előző évihez képest majdnem 300 000 frt-tal emelkedett, s összesen 1 346 400 frt-ot tett ki.

A költségvetés képviselőházi tárgyalása során ismét szóba került, és kifogás tárgya volt a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium központi személyzetének magas létszáma. Erre vonatkozólag az állandó pénzügyi bizottság „Jelentése a Vkm 1869. évre szóló költségvetése tárgyában” a következőket tartalmazza: „— A Vkm miniszter úr kinyilatkoztatta, hogy a minisztérium központi személyzete számát nem lehet apasztani két ok miatt: először a rendkívüli viszonyok tekintetéből, és az átmeneti szervezési munkálatok sokasága miatt; másodsor pedig, mert a cultusminister számos és nagy terjedelmű alapokat és alapítványokat részint maga kezel, részint azoknak kezelése fölött ellenőröködik, és ezen feladatának teljesítésében sok tisztviselőre van szüksége. — Egyszersmind indítványozza (ti. a Bizottság): utasíttassék a cultusminister arra, hogy jövőre mindazon alapok- és alapítványokról, melyeket akár közvetlenül maga kezel, akár pedig kezelésük fölött őröködik, felvilágcsító kimutatást terjesszen az országgyűlés elé, hogy ez azoknak irányában magát kellőleg tájékozhasssa. —”⁹

De ezen túlmenőleg már akkor felmerült az az igény, hogy a közalapítványok kiadásait és bevételeit az állami költségvetésbe kell beledolgozni. Az 1869. évi költségvetés részletes tárgyalásán elhangzott felszólalásában Tisza Kálmán — többek között — a következőket mondotta: „— a legközelebbi alkalommal, midőn már tájékozva leszünk ezen alapítványok természete felől, részemről legalább okvetlenül kívánni fogom, hogy mindezen alapítványok jövőre a budgetbe jövedelmeikkel és kiadásaikkal együtt rendszeresen bevétessenek, és rólok számadás adassék.”¹⁰

Az 1870. évi állami költségvetésbe (1870. évi XI. tc.) a Magyar Nemzeti Múzeum és a Pesti Királyi Egyetem költségvetése már szervesen be is volt illesztve.

A múzeum rendes kiadásai az állami költségvetés „Rendes kiadások, XVII. Fejezet 5. címében — Közművelődési célok —” voltak előirányozva az alábbi összegekben:

Tisztviselők és szolgák fizetései és szálláspénzei és egyéb élvezményei	26 492 frt
Költségadományok, alapítványi illetékek, járulékok, jutalmak és segélyek, épület fenntartása, adó és illetékek,apidíjak és utazási költségek, házi szükségletek, kamatok és vegyesek	35 455 frt
Nyugdíjak	5 810 frt
	<hr/> 67 757 frt

⁹ Irományok: VI. kötet, 345. szám CCCIV. ülés 2711. jkvi pont

¹⁰ Napló: X. kötet, 281. lap, CCCXI. ülés, 1868. XI. 12.

Ezen felül a Rendkívüli kiadásoknál fel volt véve a Magyar Nemzeti Múzeum rendkívüli költségeire 43 400 frt.

A múzeum bevételeit a költségvetés (Rendes fedezet, V. Fejezet, Vkm 2. cím) az alábbiak szerint irányozta elő:

Gyümölcsöző tőkék kamatai	8 830 frt
Ingatlanokból	820 frt
Járulékokból és vegyesekből	17 040 frt
	<u>26 690 frt</u>

A múzeum 1870. évre előirányzott rendes kiadásai (67 757 frt) tehát 41 067 frt-tal meghaladták az előirányzott saját bevételek (26 690 frt) összegét. Ezt a hiányt, valamint a múzeum rendkívüli kiadásaira előirányzott 43 400 frt-ot, összesen tehát 84 467 frt-ot a kormányzat az állami költségvetésből fedezte.

A kiadási és bevételi tételek egybevetéséből kitűnik az is, hogy a múzeum ún. saját bevételei 1870-ben mindössze — hozzávetőleg — a szoros értelemben vett személyi kiadások, tehát a fizetések és szálláspénzek fedezésére lettek volna elegendők. Minden egyéb kiadást, tehát az összes dologi kiadásokat, de még az olyan személyi jellegű kiadásokat is, mint amilyenek voltak például a múzeumi nyugdíjasok nyugellátásai,¹¹ valamint a jutalmak, segélyek, napi-díjak — az állami költségvetésben biztosított állami hozzájárulásból kellett fedezni. Ez az állami hozzájárulás, mint láttuk, ebben az évben 84 467 frt-ot tett ki. Sőt — mint azt a későbbiekben majd látni fogjuk — ugyanebben az évben a törvényhozás a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1870. évi kiadásainak fedezésére szolgáló póthitelről szóló 1870. évi XLVI. tc-ben rendes kiadások címén még további 8000 frt-ot, és rendkívüli kiadások címén további 26 586 frt-ot, összesen tehát 34 586 frt-ot biztosított a Magyar Nemzeti Múzeum részére. Az 1870. évi állami hozzájárulás teljes összege tehát $84\,467 + 34\,586 = 119\,053$ frt volt, több mint négyszerese a múzeum összesen 26 690 frt-ot kített saját bevételeinek.

Mielőtt rátérnénk annak a kérdésnek a tárgyalására, hogy a Nemzeti Múzeum kiadásaira előirányzott teljes összegből mennyi esett az Országos Széchényi Könyvtárra, vizsgáljuk meg még röviden azt a kérdést, hogy milyen forrásokból származtak ebben az időben a múzeum „saját” bevételei.

A költségvetés részletezése szerint a múzeum 26 690 frt-ot kitevő saját bevétele a következő tételekből adódott:

<i>Gyümölcsöző tőkék kamatai</i>	
187 897 frt 86 kr-nyi tőke kamatja	8 830 frt
<i>Járulékokból</i>	
Az Egyetemi Alapból	672 frt
A Marczibányi-féle alapítványból	210 frt
A felkelési alapok főlősleg jövedelméből	16 118 frt
<i>Egyéb bevételek</i>	
A sonkolyosi korcsmáltatási jog stb. hasznbérére	800 frt
A múzeumi kert fűvéért bér	20 frt
Vegyes bevételek	40 frt
	<u>860 frt</u>
A háromféle bevétel együttesen	26 690 frt

¹¹ Az 1871. évi költségvetéstől (1871: XI. tc.) kezdve megszűnt a nyugdíjak tárcánkénti előirányzása; ettől kezdve a múzeumi nyugdíjasok nyugellátása sem a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Fejezetben, hanem a „Nyugdíjak” megjelölésű külön költségvetési Fejezetben volt előirányozva.

Mint látható, az első két csoportból származó jövedelmek tették ki majdnem a teljes bevételi összeget. A 187 897 frt 86 kr-nyi tőke „a Magyar Nemzeti Múzeumi Alap”. Ennek állagáról, keletkezéséről és felhasználásáról a következőket tartalmazza az az Előterjesztés, amit „1868 pünkösdhő 20-dik napján” keltezve br. Eötvös József vallás és közoktatásügyi miniszter terjesztett a király elé „a felügyelete alatt lévő magyarországi közalapítványi alapok és jószágok 1867. évi pénztári és gazdasági állapotáról, s a vallás-, tanulmányi és egyetemi alapok 1868. évi költségvetési előirányzatáról”.¹²

„A magyar nemzeti múzeum alapja részint az 1836. 37. tc-ben felajánlott 625 000 frt-ból, részint a törvényhatóságok és magánosok adományából keletkezett. Ezen pénzekből épült fel a múzeum palotája, és megvételtek a magyar nemzeti múzeum számára némely gyűjtemények. A maradvány kamatja szolgál a múzeum fenntartására, s a hiányt pótolja az összesített felkelési alap fölöslege és egy 12 000 frt-os országos járulék. A múzeumi alap cselekvő állapota 1867 végével: 187 308 frt 50 $\frac{1}{2}$ kr.”

Mint láttuk, 1870-ben — illetve 1869 végével — a múzeumi alap tőkeállománya 187 897 frt 86 kr volt.

A Nemzeti Múzeumról szóló 1836. évi XXXVII. tc a múzeum új épületére 500 000 frt-ot és a Jankovich-gyűjtemény megvételére 125 000 frt-ot állapított meg; a két összeg együtt teszi ki az előterjesztésben említett 625 000 frt-ot. A múzeumi alap azonban nem ezzel a törvénnyel, hanem „a Nemzeti Múzeum felállításáról, és a magyar nyelv művelését előmozdító más intézkedésekről” szóló 1808. évi VIII. tc-vel jött létre. E törvény alapján a nemzeti múzeumi alapra gyűjtött összeg 553 523 frt 40 kr-t tett ki.¹³ Erre, valamint az 1827. évi XXV. és az 1836. évi XXXVIII. tc-vel becikkelyezett további felajánlásokra utal az Előterjesztés a törvényhatóságok és magánosok adományainak említésével.

A felkelési alap — a Fundus Concurrentialis — főleg jövedelmeinek a múzeum szükségleteire való „ideiglenes” felhasználását ugyancsak az 1836. évi XXXVII. tc. rendelte el.¹⁴

Az ún. felkelési összesített alap az 1809-i nemesi subsidium maradványa volt, amit az 1811–12. évi országgyűlés jövendőbeni szükségletekre fenntartani rendelt, majd amiről később az 1825/27. évi XVII. tc. 2. §-a úgy rendelkezett, hogy azt a Ludovika Akadémia céljaira kell fordítani. Összes vagyona az 1867. év végén 352 373 frt 61 kr. volt. Bevétele az alap 1868. évi költségvetése szerint 19 392 frt-ot, kiadása pedig (néhány nemesi felkelő segélyezése) 3562 frt-ot tett ki. A költségvetési fölösleg 15 830 frt volt; ez szolgált az 1836. évi XXXVII. tc. rendelkezése alapján a múzeum szükségleteinek fedezésére.¹⁵

¹² A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. miniszternek legalázatosabb előterjesztése a felügyelete alatt lévő magyarországi közalapítványi alapok és jószágok 1867. évi pénztári és gazdasági állapotáról, s a vallás-, tanulmányi és egyetemi alapok 1868. évi költségvetési előirányzatáról. Budán, 1868. A magyar kir. tudományegyetem nyomdájából. (OSzK raktári jelzet: 403.097.) Ebből az előterjesztésből a miniszter a képviselőház tagjai számára is átküldött 300 példányt, és azok „a tagok között szétosztattak.” Képviselőházi Jegyzőkönyv: CLI. ülés 1868. június 30, 2195. szám

¹³ Magyar Nemzeti Múzeum — Általános történeti áttekintés, Budapest, 1896. 4. lap

¹⁴ 1836. évi XXXVII. tc. A Nemzeti Múzeumról: „2. §. Az Intézet szükségének fedezésére, de leginkább azon okból, hogy annak gyűjteményei esztendőnként nevezetesebben gyarapítottassanak, a felkelési Concurrentialis fundus fennmaradott készpénzének kamatja, mely az 1825/27-ki XVII. Törv.-czikkely 2-dik §. által a Ludovica intézet számára rendeltetett, ideiglen a Múzeum jövedelmeihez kapcsolatik.”

¹⁵ Id. vallás- és közoktatásügyi miniszteri előterjesztés (12. sz. jegyzet) 20. lap

A múzeum 1870. évi költségvetésébe a felkelési alap fölösleg jövedelme — mint láttuk — 16 118 frt-tal volt felvéve. A múzeumi alapnak ez a jövedelme, mely az 1871. és 1872. évi múzeumi költségvetésben még szerepel, az 1872. év végével megszűnt, mivel a magyar királyi honvédségi Ludovika Akadémia felállításáról szóló 1872. évi XVI. tc. a felkelési alap tőkét 1873. január 1-től — az 1827. évi XVII. tc. 2. §-ára való hivatkozással — visszacsatolta a Ludovika Akadémia alapjához.¹⁶

Az előterjesztésben említett 12 000 frt-os országos járulék az 1868. év végével megszűnt. Pótlására — mint láttuk — az 1869. évi állami költségvetés 12 000 frt „rendes segélyt” irányzott elő, „mely eddig az országos alapból fedeztetett”. A múzeum 1853 óta részesült az ún. országos alapból rendszeres támogatásban. Ennek az országos járuléknak az összege eredetileg évi 7350 frt volt;¹⁷ az 1868. évben a járulék összege a miniszteri Előterjesztés szerint 12 000 frt-ot tett ki.

Az Egyetemi Alapból a Múzeumi Alap részére fizetett évi 672 frt-os járulék kifejezetten a Széchényi Könyvtár céljaira szolgált. Az Egyetemi Alap 1868. évi költségvetésében a „rendes szükségletek” közt volt előirányozva a Nemzeti Múzeumi Alapnak fizetendő 672 frt összegű járulék, az alábbi részletezésben:

A könyvtári őr javadalmazására	504 frt
A könyvtári szolgálta javadalmazására	168 frt
Összesen	672 frt

Ezt a járulékot a miniszter a következő — 1871. — évben mind a Múzeumi Alap, mind pedig az Egyetemi Alap költségvetésében törölte.¹⁸

Most térjünk át annak a kérdésnek a vizsgálatára, hogy az 1870. évi állami költségvetésben (1870. évi XI. tc.), valamint a vallás- és közoktatási (!) miniszter 1870. évi kiadásainak fedezésére szolgáló póthitelről szóló törvényben (1870. évi XLVI. tc.) a Magyar Nemzeti Múzeum kiadásaira előirányzott hitelek közül mennyi jutott az Országos Széchényi Könyvtár szükségleteinek fedezésére.

A múzeumi tisztviselők illetményét — fizetés és szálláspénz — a költségvetés részletezése a múzeum szervezeti tagolódása szerint tartalmazza a következőképpen:

a) Központi igazgatás

1 igazgató	2100 frt	természetbeni lakás
1 irattárnok	1000 frt	természetbeni lakás
1 őr	420 frt	természetbeni lakás

¹⁶ 1872. évi XVI. tc. a magyar királyi honvédségi Ludovika Akadémia felállításáról: „5.§. A fölkelési pótlárulék (concurrentialis) alap fennmaradott tőkéje, melynek kamatja az 1836-dik évi XXXVII. törvényezikk határozata folytán ideiglenesen a nemzeti múzeum segélyezésére fordított: az 1827. évi XVII. törvényezikk 2-dik §-ának értelmében a jövő 1873-dik évi januárius 1-ső napjától kezdve a Ludovika-Akadémia alapjához csatolattik vissza”.

¹⁷ Magyar Nemzeti Múzeum — Általános történeti áttekintés 5.1: „A vagyoni helyzet javítására a múzeum költségvetését 1853 óta az orsz. alapból évi 7350 forinttal pótolták, 1854-ben ugyanebből az alapból 80 000 pengőforintot utalványoztak, Ő Felsége pedig 1857-iki körútja alkalmából a budai kir. várépítési alapból 50 000 pengőforintot engedélyezett.” Ez a két utóbbi persze nem rendszeres támogatás volt.

¹⁸ Lásd az 1871. évi állami költségvetés vallás- és közoktatásügyi miniszteri indokolását.

b) Széchényi országos könyvtár (!)

1 könyvtárőr	1400 frt	természetbeni lakás
1 őrségéd	1000 frt	természetbeni lakás
1 őrségéd	1000 frt	200 frt szálláspénz
1 írnök	500 frt	100 frt szálláspénz
1 írnök	500 frt	100 frt szálláspénz

c) Régiség-osztály

1 ór	1400 frt	természetbeni lakás
------	----------	---------------------

d) Természet-osztály

1 igazgató ór	2000 frt	természetbeni lakás
---------------	----------	---------------------

e) Képtár

1 ór	1000 frt	természetbeni lakás
------	----------	---------------------

Szolgák fizetése és szálláspénze

6 szolga	350 frt-jával	és 60 frt lakbérrel vagy
6 szolga	300 frt-jával	természetbeni lakással

A könyvtárnak tehát összesen 5 tisztviselője volt, nem számítva ide a „szolgákat”, akiknek létszáma az egész múzeumra együttesen volt megállapítva 12 főben.

A könyvtár vezetőjének, a könyvtárőrnek az illetménye a Régiség-osztály órének illetményével volt azonos összegű. Ez kevesebb volt, mint a Természet-osztály „igazgató-órének” fizetése, de több volt a Képtár órének fizetésénél.

Érdekes összehasonlítani ezeket a fizetéseket a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tisztviselőinek ugyanabban az állami költségvetésben megállapított illetményeivel:

miniszter	12 000 frt	2000 frt (lakbér)
államtitkár	6 000 frt	1000 frt
min. tanácsos	5 000 frt	600 frt
min. o. tan.	3 000 frt	400 frt
min. titkár	1 800 frt	300 frt
min. fogalmazó	900 frt	200 frt
segéd fogalmazó	600 frt	120 frt
számvevőségi igazgató	2 100 frt	300 frt
számtanácsos	1 300—1 500 frt	200 frt
számtiszt	500—1 000 frt	120—150—180 frt
shiv. igazgató	1 500 frt	300 frt
shiv. aligazgató	1 200 frt	200 frt
számv. irattárnok	1 200 frt	200 frt
shiv. tiszt	600—800 frt	120 frt
ajtonálló	400 frt	48 lakbér + 50 ruhailetmény
hivatalszolga	300—350 frt	48 lakbér + 50 ruhailetmény

A Széchényi Könyvtár vezetőjének, a „könyvtárőr”-nek a fizetése tehát nem érte el egy miniszteri titkár fizetését, a két könyvtáros „őrségéd” pedig alig kapott többet, mint egy miniszteri fogalmazó. Az írnökök fizetése kevesebb volt a minisztériumi segédhivatali tisztek fizetésénél, a „szolgák” fizetése viszont megegyezett a minisztériumi hivatalszolgák fizetésével.

A könyvtár gyarapításra, az 1870. évi költségvetés részletezése szerint, mindössze 420 frt volt előirányozva, az „Alapítványi illetek” tételben. Nyilvánvalóan azért itt, mert a könyvtár gyarapítására tulajdonképpen a SZÉCHÉNYI Lajos-féle alapítvány kamata, illetve a kamat 4/5 része szolgált.

A könyvtáralapító gróf SZÉCHÉNYI Ferenc fia, SZÉCHÉNYI Lajos 1827-ben 10 000 frt-os alapítványt tett a könyvtár gyarapítására. Az alapítványi tőke kamatainak $\frac{4}{5}$ része szolgált a könyvtár állományának gyarapítására, $\frac{1}{5}$ rész pedig a könyvtár egyik órét illette meg.¹⁹ A 10 000 frt-os alapítványi tőke évi kamata — 5 és $\frac{1}{4}$ százalékkal számítva — 525 frt volt; ennek $\frac{4}{5}$ része, vagyis 420 frt volt felvéve a költségvetésbe a könyvtár gyarapítására, $\frac{1}{5}$ része pedig, vagyis 105 frt ugyanebben az „Alapítványi illetekek” tételben a „könyvtár órének jutalmul” volt előírányozva.

Tévesen írja FEJÉRPATAKY László, hogy a Széchényi Könyvtár gazdagítására fordítható rendes évi javadalom az 1870. évi állami költségvetésbe 2000 frt-tal volt felvéve.²⁰ Kifejezetten gyarapítási célra csak az említett 420 frt volt előírányozva az 1870. évi állami költségvetésben, ami kétségtelenül igen kevés, hiszen ugyanebben az állami költségvetésben a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának gyarapítására 5000 frt volt előírányozva — miként már az 1868. és az 1869. évi állami költségvetésben is. Viszont fel volt még véve az 1870. évi költségvetésben „kézi szakkönyvek és folyóiratokra” — igaz, hogy az egész múzeum részére — a „Költségadományok” tételnél még további 5000 frt, azonkívül a rendkívüli kiadások között „a Jászay-féle okmánygyűjtemény hátralévő ára fejében még 2000 frt” (FEJÉRPATAKY talán ezt minősítette a könyvtár gyarapítására szolgáló rendszeres javadalomnak). A miniszteri indokolásból kitűnőleg az összesen 3000 frt-ra szabott vételárból 1000 frt már ki volt fizetve.

Mindezekon felül a még ugyanebben az évben megszavazott póthitelből (1870. évi XLVI. tc.) további összegek jutottak gyarapítási célokra. Éspedig a rendes kiadásoknál „kézi szakkönyvek és folyóiratokra” — feltehetőleg ismét az egész múzeum részére — újabb 2500 frt, a rendkívüli kiadásoknál pedig „a Balogh féle könyvtár megvásárlására” 12 100 frt. Ez a vétel ugyan végül is nem jött létre, mert a szóbanlevő Balogh-féle könyvtárat nem a múzeum könyvtára, hanem az Egyetemi Könyvtár kapta meg, de mindenesetre tény az, hogy az 1870. évi állami költségvetésben a Széchényi Könyvtár gyarapítására összesen 14 520 frt volt előírányozva. Ez pedig már tekintélyes összeget jelentett.

A kifejezetten rendszeres gyarapításra előírányzott összeg csekély voltát bizonyos tekintetben magyarázza az a körülmény, hogy a Széchényi Könyvtár rendeltetésének és az alapító szándékának megfelelően kötelezpéldányra jogosult könyvtár volt. A könyvtárnak ezt az alapítólevélben már rögzített jogát, amit később több kancelláriai, illetve helytartótanácsi rendelet részletesen is szabályozott, az 1848-as sajtótörvény, az 1848. évi XVIII. tc. 40. §-a törvényerőre emelte.²¹

Erre a törvényre hivatkozik az igazságügyminiszter 1867. július 17-én kelt rendelete a sajtótermékek kötelezpéldányainak beküldéséről. „— A 40. §-ban (az 1848. évi XVIII. tc. 40. §-ában) megszabott, s a nemzeti múzeum számára rendelt másik példány pedig, mint eddig, a helybeli hatóság elnökénél teendő

¹⁹ A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára 1802—1902. Alapításának századik évfordulójakor ismertetik a könyvtár tisztviselői. Budapest, 1902. Dr. FEJÉRPATAKY László: *A könyvtár múltja és jelene*. 6. l.

²⁰ I. m. i. tanulmány 4. l.

²¹ 1848: XVIII. tc. Sajtótörvény: „40. §. Úgy a nyomtatványokból, mint az ábrázolatokból két példány a helybeli hatóságnak átadandó, egyik a hatóságé, másik bekötve a nemzeti múzeumé lesz.”

le. —” Ezt követően, 1867. december 20-án a vallás- és közoktatásügyi miniszter körrendeletet intéz valamennyi törvényhatósághoz „a sajtó-termelvények jegyzékének évnegyedes beküldése iránt”. A körrendelet (15.856/1867. vallás- és közoktatásügyi miniszter) szövege szerint: „Oly célból, hogy a hazai könyvészet évenként kellő pontossággal szerkesztethessék, másrészt, hogy a magy. nemz. múzeum-könyvtár (!) igazgatósága magának a Magyarországon évenként megjelenő sajtó-termelvényekről minél teljesebb tudomást szerezhessen —.”

Ez a rendelkezés már a kötelezpéldány szolgáltatás ellenőrzését célozza, s ezáltal is biztosítani kívánja a Széchényi Könyvtár kötelezpéldányos gyarapodásának teljességét.

Teljes egészében a Széchényi Könyvtár szükségleteinek fedezésére szolgált az a 10 400 frt, ami az 1870. évi állami költségvetésben, a Rendkívüli kiadásoknál, a Nemzeti Múzeum rendkívüli költségeire felvett 43 400 frt-ból a könyvtár rendezésére volt előirányozva; ebből 5400 frt napidíjakra, 5000 frt pedigi dologi kiadásokra (szekrények, irodaszerek stb.) szolgált. Ilyen célra — mint láttuk — már az 1868. évi és az 1869. évi állami költségvetés is előirányozott 10 000-10 000 frt-ot — „a magyar nemzeti múzeum könyvtárának kiegészítési, rendezési és felállítási költségeire” — a rendes kiadásoknál. Ez a tétel az 1870. évi költségvetésben, kivételes jellegénél fogva — helyesen — a rendkívüli kiadások közé került. Az előző évekhez képest mutatkozó 400 frt-os többletet, a miniszteri indokolás szerint, a díjnokok magasabb napidíja okozta.

Ezzel a költségvetési tétellel kapcsolatosan a következőket írja FEJÉRPATAKY László: „Az állami költségvetés már 1868. évben tekintélyes összeget, 10 000 forintot vett fel a múzeumi könyvtár rendezési munkálataira, és az 1869-ben e célra kirendelt miniszteri biztos felügyelete alatt a könyvtári tisztviselők, és kellő számú ideiglenes alkalmazott segítségével megkezdődött az évekig tartó nagy művelet, melynek eredményeként 1875-ben az akkor legjobbnak elismert müncheni rendszer szerint újjáalkotva, a tudomány és a könyvtárban igényeinek megfelelő állapotban ismét megnyílt a közönség használatára.”²²

Az 1870. évi állami költségvetésből érdemes még megemlíteni az egész múzeumra egységesen vonatkozó néhány olyan tételt, amelyek a könyvtár szempontjából jelentősek.

A múzeumi épület fenntartására ebben az évben, a rendes kiadások között 2500 frt volt felvéve. Jutalmazások és segélyezések a múzeum személyzete részére: 1000 frt. Az 1870. évi XLVI. tc-ben megállapított póthitelből a rendkívüli kiadásoknál 9500 frt volt előirányozva a múzeumban (épület és kert) létesítendő vízvezetékre.

Mindezek ismertetése után lássunk most egy részletet az 1870. évi állami költségvetés miniszteri indokolásából (br. Eötvös József):

„Elérkezettnek hittem végre az időt, midőn ezen, nemében egyetlen intézetünk (ti. a Nemzeti Múzeum), mely egyes táraiban négy külön múzeumot egyesít, mind személyzetének szervezése, mind tárainak javadalmazása tekintetében az ország által az eddiginél nagyobb mérvben segélyeztessék, hogy így az eddigi ideiglenes helyett, törvényes s végleges szervezetet nyerve, az európai hasonnemű intézetek között, tekintettel hazánk sajtószertű viszonyaira, becsülettel megállhasson.”

Világosan kiténik ebből az indoklásból az a cél, amit Eötvös elérni kívánt:

²² I. m. i. tanulmány 7. l.

a Nemzeti Múzeumot s ennek keretében a nemzeti könyvtárat olyan intézménnyé fejleszteni, amely sajátos magyar vonásainak, jellegzetesen magyar voltának megtartása mellett elérje a hasonló, de már fejlettebb európai intézmények színvonalát. A kitűzött cél elérésére szolgáló eszközök: az intézmény költségvetésének az állami költségvetésbe való beillesztésével az állam részéről biztosított rendszeres anyagi támogatás, s ennek segítségével az intézmény állandó jellegű, megfelelő szervezetének kialakítása s e szervezet magas színvonalú, zavartalan működéséhez szükséges személyi és dologi szükségletek kielégítése. Különösen fontosnak tartotta Eötvös azt, hogy a Nemzeti Múzeum részére mindezt törvény, tehát legmagasabb rendű jogszabály biztosítsa. Az 1871. évi költségvetés indokolásában — mint látni fogjuk — Eötvös hangsúlyozottan hivatkozik arra, hogy a múzeum személyzetének szervezését a törvényhozás az 1870. évi költségvetési törvény által „törvényesítette”.

Az 1871. évi állami költségvetésben — 1871. évi X. tc. — a Nemzeti Múzeum állami dotációja további emelkedést mutat. Ez az emelkedés a rendes kiadásoknál — beszámítva az 1870. évben póthitelként biztosított 8000 frt-ot is — 6077 frt-ot, a rendkívüli kiadásoknál pedig 4000 frt-ot, összesen tehát 10 077 frt-ot tett ki. (A rendkívüli kiadásoknál az 1870. évre póthitelként megszavazott 26 586 frt-ot, mint egészen kivételes célokra szolgáló összeget, természetesen itt most nem vettük figyelembe.)

Ugyanakkor a múzeum saját bevételei, melyek 1870 óta ugyancsak be voltak építve az állami költségvetésbe, az 1871. évi költségvetési előirányzat szerint 2200 frt-tal csökkentek. Ez a csökkenés részint a Múzeumi Alap kamatjövedelmeinek csökkenése,²³ részint az Egyetemi Alap részéről eddig fizetett járulék megszűnése folytán, részint pedig annak következtében állott elő, hogy az időközben a Belügyminisztérium felügyelete alá került Összesített Felkelési Alap jövedelmi feleslegei — melyek az 1836. évi XXXVII. tc. 2. §-a alapján a Nemzeti Múzeumot illették — az előző évinél kevesebb összegben irányoztattak elő.²⁴

A járulékjövedelmeknél az Egyetemi Alap járulékát, melyet az Országos Széchényi Könyvtár fenntartásához fizetett (672 frt), a miniszter 1871-ben mind a Múzeumi Alap, mind pedig az Egyetemi Alap költségvetésében töröltette.²⁵ A következő — 1872. — év végével, mint azt már említettük, megszűnt a múzeumnak az Összesített Felkelési Alapból származó jövedelme is.

Vizsgáljuk most meg az 1871. évi állami költségvetésnek a Nemzeti Múzeumra előirányzott kiadásai közül azokat a tételeket, amelyek kizárólag a könyvtár kiadásaira vonatkoznak vagy legalábbis nagymértékben érintik a könyvtár működését.

²³ A miniszteri indokolás szerint a kamatjövedelem 413 forintos csökkenése a „múzeumi alap némely passívainak lerovása folytán állott elő.” Vagyis: csökkent az alapítványi tőke, ezért lett kevesebb a kamat.

²⁴ Miniszteri indokolás: „Az összesített felkelési alapra nézve pedig azon visszásság forog fenn, hogy ezen alap, melynek jövedelméről a m. n. múzeum rendelkezik, a m. kir. belügyminisztérium felügyelete alá került, minélfogva költségvetése is ott készül. Nem lehetvén tehát a várható jövedelmi fölöslegét meghatározni, vagy kellő időben mindenkor pontosan megtudni, ezen fölösleg a múzeum bevételei közzé csak hozzávetőleges összegben vétetik fel.”

²⁵ Miniszteri indokolás: „... tekintve ezen járulék keletkezését, mire nézve a m. kir. tudományegyetem vagyona tárgyában a tisztelt képviselőháznak az 1869-iki november hó 15-én tett előterjesztésem 57-ik lapján bővebb felvilágosítás nyújtatik, egyáltalában nem létezik semmi kényszerítő szükség, melynél fogva ezen járulékot továbbra is fenn tartani kelljen.”

A személyi kiadásokra előírányzott 26 800 forintból (az 1870. évi költségvetésben: 26 492 frt) a Széchényi Könyvtár személyi kiadásaira szolgáló összeg: 4800 frt — nem számítva ide a „szolgák” fizetésére előírányzott összeget — megegyezik az 1870. évi előírányzattal. A különbség csupán az, hogy a két „örsegéd” közül az egyik most már mint „örsegéd és tb. ör” szerepel, a két írnok elnevezése pedig az 1871. évi költségvetésben: „segéd”. Illetményük azonban nem változott. A szolgák illetményét ez a költségvetés is az egész múzeumra együttesen irányozta elő; a 12 szolgál részére összesen 4260 frt-ot. Ez is megegyezik az 1870. évi előírányzattal.

Az összesen 49 324 frt-ot kitevő „általános kiadások”-ból kifejezetten a Széchényi Könyvtár gyarapítására ebben az évben is csak 420 frt volt előírányozva — az „Alapítványi illetékek” tételben. Ugyanitt volt most is előírányozva a Széchényi Könyvtár órének jutalmul: 105 frt. Mint azt már említettük, ennek a két tételnek a fedezetéül tulajdonképpen a Széchényi Lajos-féle 10 000 frt-os alapítvány kamata szolgált.

A múzeum épületének fenntartására az 1871. évi költségvetés 4000 frt-ot irányzott elő, szemben az 1870-re előírányzott 2500 forinttal. E költségtöbblet indokolására külön is kitér a miniszteri előterjesztés. „Az épület fenntartására felvett 4000 frt rovására háramlik az 1870. évben teljesített helyreállítások költségeinek azon része, mely az 1870. évi javadalmazás összegében fedezetét többé nem találta. Ily költségeket előre meghatározni teljességgel nem lehet, mert az év folyamában is merülhetnek fel, és valóban mindig fel is merülnek oly hiányok, melyeknek helyreptótlása veszély nélkül el nem halasztható.” Bizonyosága ez is annak a féltő gondosságnak, mellyel Eötvös József mint felelős miniszter a múzeumépület állapotát és állandó karbantartását figyelemmel kísérte.

Kézi szakkönyvek és folyóiratok beszerzésére — az egész múzeum részére — 7500 frt volt előírányozva. Ez megegyezik az 1870. évi költségvetésbe erre a célra felvett 5000 frt és a póthitelként ugyanilyen célra előírányzott 2500 frt összegével.

Új tétel az 1871. évi költségvetésben a könyvkötésre — az egész múzeum részére — felvett 1000 frt. A múzeum személyzetének jutalmazására és segélyezésére az előző évi előírányzathoz hasonlóan 1000 frt volt felvéve.

A Nemzeti Múzeum rendkívüli kiadásainak előírányzata az 1871. évi költségvetésben összesen 47 400 frt-ot tett ki; 4000 forinttal többet az előző évi előírányzatnál. Ebből kifejezetten a Széchényi Könyvtárat illetve a könyvtár rendezésére felvett 12 400 frt; 2000 forinttal több, mint az előző évben. Ebből az összegből — a részletezés szerint — napidíjakra 5400 frt, irodaszerek és szekrények beszerzésére pedig 7000 frt szolgált. A többletkiadást a miniszter a következőképpen indokolta: „— a könyvtár rendezésére pedig az 1870. évre engedélyezve volt 10 400 frt helyett 12 400 frt, tehát 2000 forinttal több irányoztatott elő, mivel a rendezés befejezése közeledvén, elegendő szekrényekről gondoskodni kellend.”

Ez volt az a nagy könyvtárrendezési munka, amiről már szó volt, s amely számára — mint láttuk — első ízben az 1868. évi költségvetés biztosított tekintélyes összegű fedezetet (10 000 frt-ot), s amelynek anyagi fedezetéről

²⁶ A „Magyar Nemzeti Múzeum” c. i. m. (17. sz. jegyzet) szerint a vízvezeték 1871-ben létesült 11 157 frt költséggel (8. lap). Ez az adat némiképpen eltér az 1870. évi állami költségvetésnek és zárszámadásnak a szövegben idézett adataitól.

attól kezdve az állami költségvetésben évről évre gondoskodás történt. Utoljára az 1873. évi költségvetés irányzott elő erre a célra 7000 frt-ot.

A rendkívüli kiadások között 1871-ben már nem szerepelt a múzeum vízvezetékének költsége, amire az 1870. évi költségvetés 9500 frt-ot irányzott elő. A vízvezeték ugyanis 1870-ben el is készült; az 1870. évi állami zárszámadás szerint 9800 frt költséggel. A zárszámadás indokolása szerint: „A túlkiadás az által állott elő, hogy az e rovaton igényelt 9500 frt a munka létesítésére elégtelennek bizonyult.”²⁶ Hiteltüllépés tehát volt már abban az időben is.

Új tételként volt felvéve az 1871. évi költségvetés rendkívüli kiadásai között a lépcsőház javítására előirányzott 6000 frt.

Abban az „Előterjesztés”-ben, mellyel Eötvös József miniszter a vallás- és közoktatásügyi tárca 1871. évi költségvetését a képviselőházban benyújtotta, mintegy számot ad arról a hatalmas szervező munkáról, amit az 1870. évi költségvetési törvény alapján a Nemzeti Múzeumban végzett.

„Miután a tisztelt képviselőház a magyar nemzeti múzeum személyzetének szervezését az 1870. évi költségvetés által törvényesítette, és a személyzet létszámában általam javasolt szaporítást helybenhagyta, az új állomásokra a kinevezéseket teljesítettem, s a költség adományokra megszavazott összegek rendeltetésszerű felhasználásáról gondoskodtam.”

Az 1871. évi költségvetés a múzeum szervezetét, anyagi ellátását illetően egyenes és szerves folytatása volt az 1870-es költségvetésben oly nagy gonddal és felelősségerzettel lerakott alapoknak. Ezzel lezárult a Nemzeti Múzeum kiegészítés utáni működésének első — Eötvös József minisztersége idejére eső — szakasza. Az 1867-től 1871-ig terjedő öt év alatt Eötvös kialakította az intézmény korszerű szervezetét; az alapítványi költségvetésnek az állami költségvetésbe való szerves beillesztésével pedig az alapítványi jellegű intézményt mintegy „államosította”, s ezáltal anyagilag is biztosította annak európai színvonalú, korszerű működését és további fejlődését.

LÁSZLÓ FARKAS

Die »Verstaatlichung« des Nationalmuseums unter dem Ministeramt von Joseph Eötvös (1867—1870)

Das Ungarische Nationalmuseum — und ebenfalls die seinen integrierenden Teil bildende Nationalbibliothek Széchényi — kam als Konsequenz des, mit dem XII. Gesetzartikel des Jahres 1867. inartikulierten österreich-ungarischen Ausgleichs unter die Aufsicht des unabhängigen ungarischen Ministeriums, und innerhalb dessen, als eine kulturelle Stiftung, geriet es unter die Leitung des Ministeriums für Kultus und Unterricht. Das Museum war, was seine juristische Beschaffenheit betraf, eine selbständige Rechtsperson, eine Stiftung, die eigentlich mit dem VIII. Gesetzartikel vom Jahre 1808., »Über die Errichtung des Nationalmuseums und über andere, die Pflege der ungarischen Sprache fördernden Verfügungen« entstand. Nach der Wiederherstellung der Verfassung kam sie indessen gleich in unmittelbarem Zusammenhang mit dem staatlichen Etat, hauptsächlich deshalb, weil die eigenen Einkünfte der Stiftung zur Deckung der sich je mehr anhäufenden Aufgaben nicht mehr ausreichten.

Bereits im Budget vom Jahre 1868. wurde für die Bibliothek des Nationalmuseums im staatlichen Budget ein Ausgabenposten von 10 000 Gulden eingeräumt (die für das Ministerium für Kultus und Unterricht vorhergesehene Gesamtausgaben machten in diesem Jahre 1 074 000 aus.) Dieselbe Summe wurde — mit derselben Bestimmung — auch im Etat vom Jahre 1869. vorhergesehen, in diesem Jahre wurde außerdem noch eine »ordentliche Hilfe« von weiteren 12 000 Gulden für das Ungarische Nationalmuseum veranschlagt.

Schon im Laufe der Budgetdebatte vom Jahre 1869. tauchte im Abgeordnetenhaus der Gedanke auf, daß man die Ausgaben und Einnahmen der dem Ministerium zugewiesenen s. g. »öffentlichen Stiftungen« ins staatliche Budget einverleiben sollte. Diesen Gedanken verwirklichte Joseph Eötvös, der Minister für Kultus und Unterricht, als er das Budget des Ungarischen Nationalmuseums und der Kgl. Universität von Pest in den staatlichen Etat vom Jahre 1870. organisch einfügte. Dieser Etat hat die ordentlichen Ausgaben des Museums mit 67.757 Gulden, die außerordentlichen Ausgaben mit 43.400 Gulden, d. h. die Gesamtausgaben der Museumstiftung mit 111.157 Gulden veranschlagt; die Einnahmen der Museumstiftung wurden auf Fl 26.690 angesetzt. Der Staat steuerte also zum Unterhalt des Museums 84.467 Gulden bei. Diese Summe wurde für dieses Jahr noch mit einem Ergänzungskredit von 34.586 Gulden erhöht. So machte die Gesamtsumme des staatlichen Beitrages für das Jahr 1870 119.053 Gulden aus, also das vierfache sämtlicher eigenen Einnahmen des Museums, die sich nur auf 26.690 Gulden beliefen.

Die ministerielle Begründung, die Joseph Eötvös zum staatlichen Etat für das Jahr 1870. entwarf, hat einen Teil, der Beachtung verdient: »Ich erachtete endlich die Zeit für reif, daß dieses in seiner Art einziges Institut welches in seinen einzelnen Sammlungen vier eigene Museen vereinigt, hinsichtlich der Organisation seines Personals, wie auch der Dotierung seiner Sammlungen vom Land in einem größeren Masse unterstützt werden solle, als bisher, damit es statt einer provisorischen, eine gesetzliche und endgültige Organisation erhalte, und auf diese Weise unter den gleichartigen europäischen Instituten, mit Rücksichtnahme auf unsere speziellen Verhältnisse, seinen Platz ehrenvoll behaupte.«

Dieses Ziel suchte Eötvös durch die Einfügung des Budgets des Museums in den staatlichen Etat zu erreichen. Durch eine derart gesicherte, regelmäßige, staatliche Unterstützung wurde die Ausbildung einer entsprechenden Organisation ermöglicht, die ein ständiges Gepräge hatte, ebenso fanden die notwendigen personellen und materiellen Auslagen dieser Organisation ihre entsprechende Deckung.

Was die Organisation, die materielle Versorgung des Museums betrifft, war das Budget vom Jahre 1871 eine gerade und organische Fortsetzung jener Grundlagen, welche im Budget von 1870. mit großer Sorgfalt und Verantwortungsgefühl geschaffen wurden. Damit schließt der erste Abschnitt der — auf die Epoche des Ministeramtes von Joseph Eötvös fallende — Tätigkeit des Nationalmuseums nach dem Ausgleich. Während einer Zeitspanne von fünf Jahren, 1867—1871, hatte Eötvös die zeitgemäße Organisation des Instituts aufgebaut; durch die organische Einfügung des Stiftungsbudgets in den staatlichen Etat wurde das Institut, das eine stiftungsgemäße Prägung hatte, gewissermaßen »verstaatlicht« und damit wurde seine den zeitgemäßen Forderungen entsprechende Tätigkeit und Fortentwicklung auch materiell weiterhin gesichert.